

Nr 851

Av herr Ståhl, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 48, angående tillskott till Norrbottens järnverk aktiebolag.

I proposition nr 48 till årets riksdag föreslår föredragande departementschefen Lange en snabb räddningsaktion för Norrbottens järnverk. I detta syfte hemställer han om dels ett aktieägartillskott av 100 milj. kr. för att avvärja ett annars överhängande sammanbrott av bolagets likviditet, dels en ökning med 50 milj. kr. av bolagets rörliga kredit i riksgäldskontoret på f. n. 75 milj. kr., detta för att möjliggöra mest angelägna men begränsade investeringar. Enligt uppgift utgör dessa 150 milj. kr. endast hälften av det i nuvarande läge erforderliga stödbeloppet.

Att bolaget befinner sig i en katastrofsituation som, om det icke vore statsägt med därmed förenade möjligheter att på politisk väg erhålla erforderligt stöd, oundvikligen måste medföra betalningsinställelse framgår av såväl bolagsledningens egen som departementschefens redogörelse i propositionen. Bolaget uppfyller alla de kriterier som LO-ledningen gång efter annan med skärpa uppställt för de privatägda icke lönsamma företag som enligt LO endast förtjänar att avvecklas och försvinna. Handelsministern däremot deklarerar i propositionen en uppfattning som direkt strider mot LO-ledningens ofta uttalade princip. Han yttrar nämligen: »Jag vill i detta sammanhang framhålla, att järnverkets fortbestånd trots de aktuella svårigheterna icke kan sättas i fråga.» Eftersom ingen torde förmena att olika principer godtyckligt skall tillämpas på olika företag beroende på ägarförhållanden, visar exemplet NJA nedläggningsprincipens luftighet då den konfronteras med den hårda verkligheten.

Både statsrådet och bolagets ledning förtjänar erkännande för den franka öppenhet med vilken de redovisar företagens utveckling och svåra dagsituation. Det framgår därav bl. a. att den senaste stora investeringen, det på sin tid livligt omdiskuterade valsverket för tunnplåt, blivit en besvikelse.

Som huvudorsak till bolagets motgångar anges emellertid det under många år ogynnsamma marknadsläget. Vid bedömningen härav får inte förbises att hela den svenska järnhanteringen under denna tid varit underkastad samma villkor, alltså även de enskilda företagen i branschen som haft att avskrika anläggningar, förränta och amortera sitt kapital. Efter tillkomsten av Norrbottens järnverk och sedan detta avslutat sin normalt förlustbringande inkörningsperiod har ett flertal stora svenska järnverk tillkommit eller helt omdanats. Även detta förhållande bör hållas i minnet då man söker att rätt bedöma utvecklingen vid NJA.

Vid ställningstagandet till de i propositionen framförda förslagen är det också nödvändigt att rikta blickarna framåt för att få en bild av vilka konsekvenser det nu föreslagna mångmiljontillskottet — liksom ev. snart åter-

kommande nya sådana — kan medföra för vår järnhantering över huvud. Såsom nyss framhållits arbetar dessa företag i samma ogynnsamma ekonomiska klimat som i propositionen så riktigt och värtaligt skildras av både departementschefen och bolagets ledning, dock med den fördelen för de övriga verken att de erhållit en lämpligare lokalisering. Det säger sig självt, att i samma mån som man med allmänna medel upprätthåller och eventuellt ökar en pristryckande överproduktion desto längre kommer det låga prisläget att fortbestå med därav följande konsekvenser för hela branschen, dess utvecklingskraft, ekonomi och förmåga att ge ökad sysselsättning.

Här angivna och även icke nu redovisade omständigheter skulle i och för sig kunna sägas peka i den riktningen att den fortsatta verksamheten vid NJA med dess i propositionen antydda mörka framtidsperspektiv nu borde omprövas. Likväl bör det för alla stå klart, att en sådan för Norrbotten och dess utkomstmöjligheter djupt ingripande och smärtsam process måste framstå endast som en sista förtvivlad utväg, som inte nu kan ifrågakomma. Däremot visar situationen att ett nytt grepp erfordras, om Norrbottens järnverk skall gå mot framtiden som ett bärkraftigt och sunt företag. Därtill måste alla goda krafter söka medverka.

Vad kan då göras i detta syfte? En parallell ligger nära till hands, nämligen den för några år sedan genomförda omläggningen av driften vid AB Statsgruvor. Som bekant inköpte statsverket efter andra världskrigets slut ett antal av tyska intressenter ägda gruvfält i Bergslagen. De sammanfördes i företaget AB Statsgruvor och förutsades vid förändringen en om inte lysande så dock mycket god och säker framtid. Verkligheten blev emellertid en annan. Företaget åsamkades trots icke obetydliga kontanta tillskott kännbara förluster. Interesse anmäldes då från två enskilda företag, och omsider träffades uppgörelse om arrendeavtal med legodrift. Stora Kopparbergs AB övertog driften av gruvorna i trakten av Ludvika, Asea genom Surahammar gruvorna kring Norberg. Följden blev omedelbart betydande rationaliseringar, vilka lade en ny och hållbar grund för en sund gruvdrift, som där-efter fortgått till synes utan störningar och med gynnsamma verkningar för såväl företagen som de anställda och berörda kommuner.

Med stöd av denna erfarenhet frågar man sig om inte en liknande lösning på ett naturligt sätt skulle kunna tänkas för Norrbottens järnverk. I varje fall synes det påkallat att noga undersöka alla eventuella möjligheter till en liknande organisation inför som man måste befara ännu hårdare konjunk-turer för vår järnhantering. Här skall göras endast en snabb skissering av en tänkbar möjlighet närmast i anslutning till de sedan flera år diskuterade och av allt att döma ännu ej slutförda planerna på ett nytt järnverk i mellersta Sverige. Bakgrunden torde i korta drag kunna anges på följande sätt.

Ledande råvaror för framställning i vårt land av järn och stål är som bekant malm och skrot. Sedan länge råder bristande balans mellan den del av järnhanteringen som är baserad på skrot i jämförelse med den som har malm såsom råvara. Detta har medfört en stigande och dyrbar import av

skrot från USA, vilket ofta i debatten beklagats, bl. a. i ett inlägg nyligen av förre bruksdisponenten Rutger Wijkander, som därvid särskilt understrukt risken av starkt försämrade kvalitet. Sedan moderna metallurgiska metoder eliminerat de tidigare riskerna av svavel och fosfor har kopparn alltmer framträtt som järnets fiende. Då denna hittills icke kunnat effektivt bekämpas har följden blivit en successiv anrikning uppåt på den del av råvarubasen som utgöres av skrot. Detta innebär enligt expertisen risker särskilt för handelsjärnet, där kvalitetskravet alltmer skärpts. Kvalitetsstålverken som aldrig använder ordinärt köpskrot löper däremot ingen sådan risk.

Den här i korthet antydda utvecklingen har alltmer aktualiserat en önskan att vidga malmbasen även för vårt handelsjärn, varigenom skrotimportens avigsidor skulle kunna nedbringas eller helt undvikas. Detta gäller främst våra mellansvenska verk, medan däremot Domnarfvet, Oxelösund och Norrbotten veterligen arbetar på exklusiv malmbasis.

Det är bl. a. dessa möjligheter som varit föremål för ingående undersökningar i nyssnämnda utredning inom vissa större mellansvenska företag. Veterligen har man kalkylerat ett tackjärnverk, sannolikt kompletterat med stål- och grovvalsverk för tillverkning av billets grundade enbart på malm. Det har länge talats om ett sådant bruk lokaliserat vid Väneren, varvid även Bofors och Uddevalla har nämnts. Att intresset på senare tid synes ha svalnat för dessa planer torde få ses mot bakgrund av den tidigare omnämnda pristryckande överkapaciteten.

I detta läge framstår som en naturlig fråga om icke ett redan befintligt järnverk lämpligen borde kunna fylla den här skisserade viktiga uppgiften i svensk produktion av kvalitetsjärn. Investeringskostnaderna skulle i sådant fall bli avsevärt lägre än för ett nytt järnverk. NJA har en betydande överkapacitet och måste f. n. avsätta sitt överskott till hårt pressade priser för export eller på den svenska marknaden. Plåtvalsverkets framtid sådan den skildrats av statsrådet i propositionen synes minst sagt oviss. Med relativt begränsade investeringskostnader borde en ny överkapacitet för billets kunna skapas med avsättning på en väntande hemmamarknad.

Beträffande en dylik uppdelning av produktionen skriver bruksdisponent Wijkander i sin nyss apostroferade artikel i Svenska Dagbladet följande:

Hittills har det varit så, att varje verk i stort sett haft sin kundkrets, varje kund sin leverantör. Detta är förklarligt och naturligt när det gäller specialutföranden, där det ena verket äger större förmåga än det andra att tillfredsställa en viss kunds speciella önskemål. Men är det verkligen befogat när det gäller standardiserade varor, vare sig det gäller specialstålet eller handelsjärnet, och standardiseringen är ju på stark frammarsch.

Både för kvalitetsstål och handelsjärn har man kommit långt på denna väg i utlandet och jag anser det nödvändigt att vi ställer in oss på samma utveckling här i landet. Det är första förutsättning för det samarbete i fråga om valsprogram och lagerhållning som med sannolikhet måste bli framtidens melodi.

Bestämmande för den framtida utvecklingen blir den inriktning som

investeringarna får, och det torde stå klart, att det viktigaste problemet för dagens industrichefer är att tillse att kapitalet användes rätt, att det sättes in där det största behovet föreligger, där möjligheterna till god avkastning är bäst, att det sättes in i strukturrationaliserande syfte. Därvid bör utgångspunkten inte endast vara det egna företagens intressen, utan frågorna måste i regel sättas in i ett större sammanhang. Det ligger stor vikt på att så sker och det ligger ett betydande ansvar i den uppgiften. Här bör lämpligen ett utbyte av informationer och samråd ske på samma sätt som kommit till stånd mellan verken på kontinenten.

Förutsättningen för en sådan samordning som herr Wijkander här efterlyser torde vara, att billettillverkningen lägges in under de tilltänkta avnämarnas huvudmannaskap. Detta synes nödvändigt med hänsyn till kvalitetskravet som blir allt starkare uttalat. Detta är så mycket viktigare som i NJA:s fall sådana växande krav trots goda grundförutsättningar icke kunnat tillgodoses. Ett arrendeavtal av principiellt samma slag som det vid AB Statsgruvor genomförda skulle kunna tjäna som mönster vid de förhandlingar som borde upptas i denna för alla berörda parter betydelsefulla angelägenhet mellan enskilda järnverk och NJA.

Att rationalisering med värdefulla besparingar som följd sannolikt skulle kunna uppnås genom ett sådant samarbetsavtal ligger i öppen dag. Forskning, laboratoriekostnader, administration och åtskilligt annat skulle kunna samordnas likaså skulle en uppdelning kunna ske av produktionen med sikte på avsevärt större serier. Även om gott samarbete förefinnes redan nu, skulle en helt annan grad av effekt uppnås genom ökad samordning av driften. I varje fall synes så betydande fördelar här ligga inom räckhåll både för de berörda företagen och järnhanteringen som sådan att förutsättningarna för en dylik uppgörelse allvarligt synes böra undersökas.

Med stöd av det anförda får jag hemställa,

att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 48 rörande stödåtgärder för fortsatt drift vid Norrbottens järnverk i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller,

att kontakter snarast måtte upptas med representanter för den enskilda svenska järnhanteringen i syfte att om möjligt uppnå sådan samordning av driften, att den framtida tillverkningen vid Norrbottens järnverk inordnas som ett naturligt led i en större produktionskedja, eventuellt i anslutning till tidigare planerad utbyggnad för vissa mellansvenska järnverk, samt

att villkoren för en sådan samverkan finge närmare prövas därest kontakterna skulle leda fram till någon form av förhandlingar.

Stockholm den 13 april 1966

Manne Ståhl (fp)